

אוניברסיטות ת"א ובן גוריון הצטיינו - והממשלה תגדיל את תקציבן

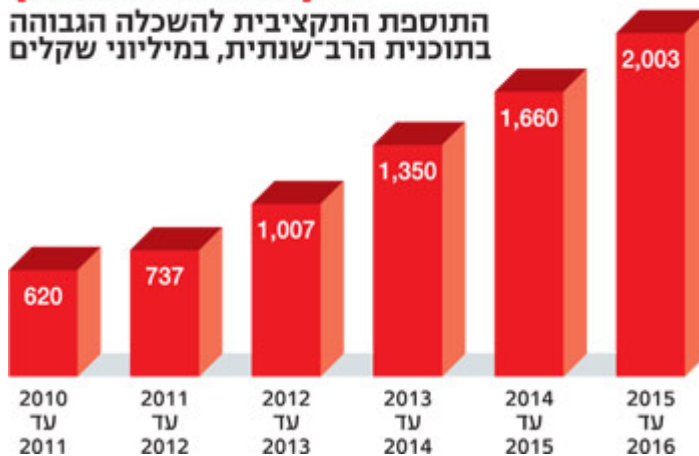
07:15 | 09.1.2011 מאת ליאור דטל

>>אחרי שנים ארוכות של קיפאון וקיצוצים בתקציביהן, באוניברסיטאות ציפו השנה ליישום התוכנית הרב-שנתית להשכלה הגבוהה, שעיקרה תוספת של 7.5 מיליארד שקל לתקציבי האוניברסיטאות, המכללות וקרנות המחקר הישראליות במשך שש השנים הקרובות.

הגל הראשון של התוספת התקציבית, בהיקף של 620 מיליון שקל, יחולק בין מוסדות ההשכלה הגבוהה עוד השנה, והאוניברסיטאות צפויות ליהנות מנתח עיקרי מהעוגה. בסך הכל, תקציבי כל האוניברסיטאות בישראל יצמחו בשנה הקרובה בכ-4%. אמנם מדובר בשיעור נמוך יחסית לתוספות שיגדלו ויילכו בשנים הבאות, אך עדיין מדובר

מתקציבים לטווח הארוך

התוספת התקציבית להשכלה הגבוהה בתוכנית הרב-שנתית, במיליוני שקלים

בנקודת מפנה במערכת היחסים עם גופי ההשכלה הגבוהה, בעיקר בשל השינוי במודל לפיו יתוקצבו הגופים. מודל התקצוב החדש יעודד לראשונה איכות ומצוינות במחקר ובהוראה באוניברסיטאות, לאחר שבשני העשורים

האחרונים האוניברסיטאות תוקצבו בעיקר לפי תפוקות ומספר הסטודנטים. זאת גם הפעם הראשונה שבה גופי ההשכלה הגבוהה יידעו כמה כסף יקבלו השנה סמוך לתחילת הלימודים, ולא כפי שקרה בעשור האחרון בו נודע לאוניברסיטאות על תקציבם הסופי רק במהלך השנה.

לאפשר תכנון לטווח הארוך

התוכנית הרב-שנתית להשכלה הגבוהה יוצאת לדרך לאחר שתוכננה בשנה וחצי האחרונות בוועדה לתכנון ותקצוב של המועצה להשכלה הגבוהה בראשות פרופ' מנואל טרכטנברג ובגיבוי של גדעון סער, שר החינוך ויו"ר המל"ג (המועצה להשכלה גבוהה). לצד הכרה בחשיבות של עידוד המצוינות, התייחס טרכטנברג כמה פעמים בעבר לצורך בהגדלת תקציבי המוסדות, ונהג לכנות את העשור האחרון כ"עשור האבוד" בהשכלה הגבוהה בישראל. "אנו נמצאים כיום בנקודת מפנה בדרך לחזרתה של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל לקדמת הבמה ברמה העולמית", אמר טרכטנברג על תחילת יישום התוכנית שהושגה בשיתוף משרד האוצר. בשבוע שעבר, במפגש עם מדענים ישראלים שעברו לחו"ל אמר טרכטנברג כי ישראל לא יכולה להרשות לעצמה התכווצות ביכולות המחקריות והאקדמיות שלה. "אנחנו חייבים לעשות הכל כדי לשנות את זה. התוספת התקציבית למערכת תגיע בסופו של דבר לכ-30%. הגידול בתקציב הוא מה שמאפשר לנו לתכנן לטווח ארוך".

טרכטנברג התייחס להסכם תוספת התקציבים שהושג עם האוצר ואמר כי הוא "ראשוני בתולדות המדינה ויאפשר גמישות ואופק תכנוני ארוך טווח, לצד ביצוע יעיל יותר של מערכת ההשכלה הגבוהה".

סער התייחס גם הוא לתוכנית ואמר כי יישום התוספת התקציבית השנה "מהווה את תחילת חזרתה של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל לדרך המלך, במסגרתה תחזק המצוינות, יגוייס סגל צעיר ואיכותי וישודרגו תשתיות המחקר וההוראה".

המרוויחות העיקריות: בן גוריון ותל אביב

תקציב ההשכלה הגבוהה השנה בישראל הוא כ-7.4 מיליארד שקל, לעומת כ-6.7 מיליארד שקל בשנה שעברה. מתוכו תעביר הות"ת (ועדה לתכנון ותקצוב) לאוניברסיטאות כ-5.35 מיליארד שקל, לעומת 5.15 מיליארד שקל בשנה שעברה (תש"ע). יתר התקציב יופנה למכללות הציבוריות ולקרנות המחקר של המועצה להשכלה גבוהה. הות"ת משתתפת בתקציב מוסדות ההשכלה הגבוהה המתוקצבים על ידם. שאר תקציבי המוסדות מגיע בעיקר משכר הלימוד של הסטודנטים ומתרומות שהן מקבלות.

המרוויחה העיקרית ממודל התקצוב החדש היא אוניברסיטת בן גוריון שהות"ת תעביר לה השנה 750.5 מיליון שקל - עלייה של כ-7.5% לעומת ההשתתפות בתקציבה בשנה שעברה. אחריה נמצאת אוניברסיטת תל אביב, שהתקציב שיועבר לה יגדל בכ-5.2% למיליארד שקל, לעומת 971.4 מיליון שקל בשנה שעברה. ככל הנראה שתי האוניברסיטאות הצליחו לענות בצורה טובה יותר על פרמטרים במודל התקצוב החדש, כמו טיב המחקר וטיב ההוראה, מאשר שאר האוניברסיטאות והשפיעו לטובה על הגידול בתקציבם. עם זאת, ייתכן שאוניברסיטאות אחרות יתבלטו בהמשך ויצליחו להשיג תקציבים גבוהים יותר.

תקציבם של שאר האוניברסיטאות גדל בשיעור נמוך יותר: המדינה תעביר לאוניברסיטת בר אילן תקציב של 564.3 מיליון שקל, עלייה של כ-3.8%, ותקציבה של אוניברסיטת חיפה עלה בשיעור דומה ל-416.4 מיליון שקל. האוניברסיטה העברית תקבל מהמדינה תקציב של 1.2 מיליארד שקל, עלייה של כ-3.6% לעומת שנה שעברה ואילו תקציב מכון ויצמן, הנמוך יותר מכיוון שהוא מרכז בעיקר במחקר, לא השתנה כמעט והגיע ל-401.8 מיליון שקל, עלייה של 1.3% לעומת שנה שעברה.

קופצות ניתה

השינוי בתקציבי המדינה למוסדות ההשכלה הגבוהה, במיליוני שקלים

אוניברסיטה	תש"ע מקורי	תשע"א חדש	השינוי
בן גוריון	698	750	7.50%
תל אביב	971	1,022	5.20%
בר אילן	543	564	3.80%
חיפה	401	416	3.70%
העברית	1,210	1,253	3.60%
טכניון	794	822	3.50%
מכון ויצמן	396	401	1.30%

התקציב לאוניברסיטאות עדיין לא משקף את התוספת שתיונתן לאוניברסיטאות שיזכו להקים השנה את ארבעת מרכזי המצוינות הראשונים, בעלות ממוצעת של כ-45 מיליון שקל למרכז, ובו תיבנה תשתית מחקר מתקדמת לטובת מדענים שחלקם יחזרו מחו"ל. בסך הכל, בשש השנים הקרובות צפויים

להיפתח עד 30 מרכזים כאלה באוניברסיטאות. בשנה הקרובה יתווספו עד כ-60 מיליון שקל לאוניברסיטאות עבור המרכזים הראשונים, שיינתנו גם כן על בסיס תחרותי. בנוסף, כ-120 מיליון שקל מתקציב האוניברסיטאות עדיין לא יוחסו למוסדות.

"לא יכולים לחזור למצב של קיצוצים"

"לראשונה אחרי שנים לא מעטות יש לנו תקציב רב שנתי וזה שווה הרבה כסף. היכולת לתכנן מהלכים בחמש השנים הבאות היא כלי ניהולי והתפתחותי בלתי רגיל", אומרת פרופ' רבקה כרמי, נשיאת אוניברסיטת בן גוריון ויו"ר ועד ראשי האוניברסיטאות. "בשנים האחרונות נודע לנו על התקציב רק באמצע שנת הלימודים ולא היתה לנו שום יכולת לעשות תכנון ארוך טווח, לכן מדובר בשינוי בלתי רגיל. הגעת תוספות תקציביות למערכת יחד עם מרכזי המצוינות שיוקמו מאפשרת לאוניברסיטאות לתכנן מהלך אסטרטגי לפיתוח אקדמי ופיתוח מדעי".

כרמי מוסיפה כי "מדובר במהלך היסטורי, שנוצר בהבנה שחייבים לא רק לחלץ את האקדמיה ממצבה הגרוע - אלא לתת לה דחיפה קדימה ולהראות לה את האור שבקצה המנהרה".

למרות זאת, אומרת כרמי כי התוספת התקציבית הריאלית שניתנה השנה היא "זניחה אם כמעט קיימת". לטענתה, גם בשנה הבאה התוספת תהיה שולית והתוספת האמיתית לא תגיע לפני 2013. "אנחנו צריכים לקחת אוויר בידיעה שכרגע אנחנו ממשיכים לשרוד ולתכנן בהתאם. את השינוי המשמעותי נראה רק לקראת סוף העשור", אמרה.

"חשוב מאוד שברגע שהתוספות יגיעו האוניברסיטאות יהיו מוכנות עם תוכניות מסודרות לפיתוח תשתיות ומשאבים וגיוס כוח אדם. הכל בתקווה גדולה מאוד שהאוצר יעמוד בדבריו ולא יהיה קיצוץ רוחבי. אנחנו לא יכולים לחזור למצב של קיצוצים, יצאנו לדרך חדשה". על השינויים אומרת כרמי כי האוניברסיטאות "עדיין לומדות את המודל. יש דברים שצריך לברר מול הו"ת, שגם מעוניינת לשמוע את דעתם של ראשי האוניברסיטאות. המודל בהחלט מכוון מצויינות שאותה אנחנו רוצים לקדם, אבל יש כמה סעיפים שהיינו רוצים לדון עליהם מול הו"ת במטרה לשפר אותם".

תקצוב לפי זכייה במענקי מחקר יוקרתיים

מודל התקצוב החדש משפיע על כ-80% מהתקציבים שמפנה המדינה לגופי ההשכלה הגבוהה. האוניברסיטאות תוקצבו על סמך פרמטרים של הוראה המשפיעים על כמחצית מהתקציב ופרמטרים של מחקר המשפיעים על חציו השני.

מבחינת הפרמטרים הקשורים להוראה שנבחנו בו"ת, אם בעבר החישוב כלל בעיקר את מספר הסטודנטים בכל חוג כפול עלות משתנה בין חוג לחוג, עליו התווסף שיעור הסטודנטים הבוגרים שסיימו תואר בכל מוסד שעשוי להצביע על יעילות, השנה התווסף למשוואה מרכיב נוסף המעיד על איכות ההוראה - צפיפות בכיתות. מוסדות שבהן היחס בין מספר סטודנטים למרצה קטן יותר קיבלו תקציב גדול יותר. גם כאן, עודכנו התעריפים עבור כל חוג לימוד כלפי מעלה, אחרי שנים שבהן לא השתנו. ייתכן שבעתיד הו"ת תוסיף למודל הזה מרכיבים נוספים.

עם זאת, עיקר השינוי במודל החדש בולט בפרמטרים שבחנו את המחקר באוניברסיטאות. עד כה, הנוסחה לפיה חולק תקציב לאוניברסיטאות התבססה בעיקר על זכייה של חוקרי המוסד במענקים מקרנות מחקר תחרותיות שמעניקות תקציבים לפי איכות המחקר, וקרנות לא תחרותיות - המושפעות בעיקר על ידי האוניברסיטאות. השנה, החלו בו"ת להעניק משקל רב יותר לזכיות של חוקרים באוניברסיטאות בקרנות מחקר תחרותיות. מדי שנה אוספים אנשי הוועדה רשימה של כ-13 קרנות תחרותיות הגדולות ביותר בעולם ומלקטים נתונים על מספר הזכיות של חוקרי האוניברסיטאות לפי תחומי המחקר. היוקרה של הקרן נמדדת בעיקר לפי גובה הסכומים שהיא מחלקת, וזכיות ביותר מענקי מחקר תחרותיים, העניקה לאוניברסיטאות תוספת תקציבית גבוהה יותר.

כלי נוסף למדידת איכות הוא אסיפת נתונים על הפרסומים האחרונים של חוקרים ישראלים ושייכותם לאוניברסיטה שבה נערך המחקר. איכות הפרסום (Impact Factor) נמדדת על ידי ההשפעה שהיתה לו, גורם המשפיע על מסלול הקידום של החוקרים ועל זכייתם במענקי מחקר מקרנות תחרותיות ופרסים. ההשפעה נבחנת על ידי איכות כתב העת שבו פורסם המאמר לראשונה, וגם על ידי מספר הציטוטים שהיו למאמר במחקרים של חוקרים אחרים וכתב העת שבו ציטוטו אותו. הו"ת משתמש בנתונים של חברת ISA הבינלאומית, הבוחנת ומדרגת את המאמרים לפי

הפרמטרים האלה.

מעמיקים את מדידת הניצוצים

הפרמטרים החדשים במודל תקצוב האוניברסיטאות

- 1 התייחסות ליחס בין מספר הסטודנטים למרצה
- 2 יינתן משקל רב יותר לתקצוב לפי זכויות של מחקרים בקרנות תחרותיות
- 3 האוניברסיטאות יקבלו 20% תוספת לתקציב התחומים שבהן הן מובילות
- 4 שיעור הסטודנטים לתואר שני ותואר שלישי
- 5 תימדד השפעתם של המאמרים שמפרסמים חוקרי המוסד

בנוסף, חלק ממודל התקצוב לאוניברסיטאות מושפע משיעור הדוקטורים המועסקים, דוקטורנטים חדשים שהאוניברסיטאות מכשירות ומסיימי תואר שני עם תזה. השיעור של כל אחד מהם נמדד ביחס לאוניברסיטאות אחרות, כדי לעודד גם

הכשרה של חוקרים חדשים בכל מוסד.

עידוד התמחות בתחומים החזקים

פרמטר משמעותי שנוסף השנה מפלח את האוניברסיטאות לפי איכותן במחקר בתחומים שונים. בות"ת החליטו לתת תוספת תקציב ייחודית לאוניברסיטאות שהצליחו לנצל את מה שהם מכנים "היתרונות היחסיים" שלהן, כך ששתי אוניברסיטאות שהיו הטובות ביותר מבחינת היקף הפרסומים ואיכותם בתחום מסוים זכו לתוספת של 20% בתקציב המחקר עבור החלק היחסי שלהן בתחום הזה. בכך מקווים בות"ת לעודד את האוניברסיטאות למקד את עיסוקן בכמה תחומי מחקר שבהם יש להן יתרונות יחסיים על פני אוניברסיטאות אחרות.

אוניברסיטה שקיבלה תוספת תקציבית עבור אחד התחומים תשאף לפתח אותו ולהקצות לו משאבים נוספים על פני תחומים אחרים, כדי לקבל תקציב גבוה גם בשנה הבאה. בעבר הות"ת לא התייחס ליתרון היחסי בתחומי המחקר באוניברסיטה, ותיקצב את האוניברסיטאות לפי היקף המחקר יותר מאשר מידת ההתמחות שלהם בתחום מסוים. הדבר גרם לאוניברסיטאות בישראל להתרחב לתחומים רבים שלא דווקא היו בליבת ההתמחות שלהם - במטרה לקבל תקציבים גבוהים יותר.

מפרמטר זה עולה כי האוניברסיטאות הטובות ביותר במדעי החיים הן האוניברסיטה העברית ומכון ויצמן; הטכניון הוביל על שאר האוניברסיטאות בתחום ההנדסה, ואוניברסיטת תל אביב ובן גוריון התברגו אחריו בתחום הזה. אוניברסיטת תל אביב והטכניון היו טובות יותר גם בחקר מדעי המחשב ובחוגים למדעים המדויקים. אוניברסיטת בר אילן, תל אביב, חיפה והעברית הובילו בתחומי מדעי החברה והרוח.

התוספת עבור היתרונות היחסיים תאפשר להבין באילו תחומים מתמחות האוניברסיטאות בישראל, והאוניברסיטאות יקבלו דיווח שיאפשר להן להבין מה מיקומם בכל תחום ולפעול בהתאם. בות"ת מקווים שכך יתחרו האוניברסיטאות אחת עם השנייה על הובלה בתחומים ויישאפו לפתח אותו על פני תחומים אחרים כדי לקבל תקציב גבוה יותר בשנה הבאה. כך, כל אוניברסיטה תוכל לפתח לעצמה מומחיות בתחומים מסוימים.